



ความเป็นมาของปัญหา

ความเจริญก้าวหน้าและความมั่นคงของประเทศชาติเป็นความปรารถนาสูงสุดของทุกชาติ ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งที่อยู่ในระยะของการพัฒนาอย่างเร่งด่วน ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ซึ่งลำพังความรู้วิชาการต่าง ๆ ในด้านเหล่านี้ ไม่อาจช่วยให้การพัฒนาบรรลุผลได้สมบูรณ์ รากฐานสำคัญของการพัฒนาคือ ประสิทธิภาพของผลเมือง การศึกษาเป็นสถาบันของสังคมอันเป็นที่ประจักษ์ทั่วกันว่า มีบทบาทในการพัฒนาคนให้เป็นผลเมืองที่สมบูรณ์ทั้งคุณภาพและประสิทธิภาพ ดังพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในพระราชพิธีพระราชทานปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต ประจำปี 2510 ตอนหนึ่งว่า "ความเจริญหรือความเสื่อมของชาติย่อมขึ้นอยู่กับการศึกษาของผลเมือง"¹ ซึ่งทั้งนี้การศึกษาจะบรรลุผลตามความมุ่งหวังนี้ได้ก็อยู่ที่ตัวจักรอันสำคัญ คือ ครู เพราะเมื่อการศึกษาเป็นปัจจัยก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง หรือลดการเปลี่ยนแปลงของสังคมนั้น จะมีครูทำหน้าที่เป็นสื่อกลางเปรียบเหมือนมักคุเทศน์คอยชี้แนวทางแก่สังคม² สมรรถภาพของครูจึงเป็นเครื่องส่งผลกระทบต่อคุณภาพของการศึกษาโดยรวม ดังนั้นครูและการฝึกหัดครูจึงเป็นปัจจัยสำคัญต่อกระบวนการศึกษาของชาติ ข้อปรารถนาของพระเจ้าลูกยาเธอพระองค์เจ้ากิติยากรวรลักษณรัตน์ทรง

¹ สำนักราชเลขาธิการ, ประมวลพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาท (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมแผนที่ทหาร, 2514), หน้า 41.

² ประยูร ศรีประสาธน์, "วิเคราะห์รายงานการวิจัยเกี่ยวกับการฝึกหัดครูในประเทศไทย", วารสารสภาการศึกษาแห่งชาติ ปีที่ 7, ฉบับที่ 2, (กันยายน 2515), หน้า 19 - 20.

แสดงถึงสาเหตุของความบกพร่องของการจัดการศึกษาแก้ทวยราษฎรในระยะเริ่มแรกในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ว่า "ครูที่สอนนั้นมีความรู้จริง แต่ยังไม่ได้มีการฝึกหัดที่จะเป็นครู มีแต่ความรู้ ไม่รู้จะสอนอย่างไร"³ นั้น ก็สะท้อนให้เห็นว่าการเตรียมคนเพื่อเป็นครูเป็นสิ่งจำเป็น และสำคัญยิ่งต่อการจัดดำเนินการศึกษาของชาติด้วยเหตุนี้เอง ในโครงการศึกษา พ.ศ.2411 ที่ประกาศใช้ในรัชสมัยดังกล่าว จึงได้ย้ำถึงความสำคัญของการฝึกหัดครู ดังใจความตอนหนึ่งว่า

"... การศึกษาในปัจจุบันและอนาคตก็คงครูเป็นที่ตั้ง ครูก็แล้วก็ได้ การศึกษาเล่าเรียนก็ การใหญ่ของกรมศึกษาธิการคือ ฝึกหัดครูให้ดีแล้วเป็นทางจริง ๆ ที่จะให้การศึกษาเล่าเรียนในบ้านเมืองดำเนินสู่ทางเจริญ เพราะฉะนั้น ในการที่จะสร้างและตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูนี้ เป็นระยะแรก และเป็นการศึกษาที่สำคัญของกรมศึกษาธิการ"⁴

ปัจจุบันการศึกษาของไทยทุกระดับ กำลังขยายตัวและพัฒนาอย่างมาก ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับการขยายตัวทางเศรษฐกิจและสังคม โดยเฉพาะการศึกษาเบื้องต้น คือระดับประถมและมัธยม ยิ่งการศึกษาพัฒนาและขยายตัวมากขึ้นเท่าไร การฝึกหัดครูก็ยิ่งมีบทบาทสำคัญยิ่งขึ้นเท่านั้น ดังคำบรรยายตอนหนึ่งของ ก่อ สวัสดิทานิช ที่กล่าวเนื่องในโอกาสสัมมนาผู้บริหารวิทยาลัยครู ว่า "... อนาคตของประเทศขึ้นอยู่กับสถานศึกษาฝึก

³ วัชรชัย มุลศิลา, การปฏิรูปการศึกษาในรัชกาลที่ 5 (พระชนม : โรงพิมพ์สมาคมนักวิจัยแห่งประเทศไทย, 2510), หน้า 118.

⁴ อารี สัมพรวิ, "การฝึกหัดครู อดีต ปัจจุบัน อนาคต", ศูนย์ศึกษาปีที่ 19, ฉบับที่ 3, (มกราคม - มีนาคม, 2516), หน้า 29.

หัตถ์ครู ถ้าผลิตครูที่มีคุณลักษณะเหมาะสมที่จะเป็นครูให้แก่โรงเรียน ก็ต้องนับว่าท่านได้ทำประโยชน์อย่างใหญ่หลวงแก่ประเทศไทย..."⁵

ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้าการฝึกหัดครู นอกจากเพื่อสนองความต้องการครูอย่างทั่วถึงเพียงพอแล้ว สิ่งสำคัญยิ่งกว่าคือ การฝึกคนให้เป็นครูที่มีความสามารถและสมรรถภาพสูง เปรียบพร้อมด้วยคุณลักษณะของครูที่ดี โดยเฉพาะเรื่องของความสำนึกในหน้าที่ของการเป็นครู หรือการมีเจตคติต่อวิชาชีพอย่างแท้จริง ความสำคัญของเรื่องนี้เป็นที่ตระหนักโดยทั่วกัน ทั้งฝ่ายผู้ผลิตครูและผู้ใช้ครู ตลอดจนสังคมนวมด้วย ดังพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ทรงพระราชทานแก่ข้าราชการผู้รับผิดชอบต่อการศึกษาค้นคว้าการฝึกหัดครู ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน เมื่อวันที่ 24 กันยายน 2513 ตอนหนึ่งว่า

... ขอให้ทุกคนพยายามรักษาความศรัทธาที่ดีของการเป็นครู แล้วถ่ายทอดให้แก่ครูที่ฝึกหัดอยู่แก่ที่จะทำได้ เพื่อให้บ้านเมืองเป็นบ้านเมือง ให้ประชาชนพลเมืองเป็นคนคือ มีความรู้และจิตใจสูง ไม่เบียดเบียนกันจะทำให้ส่วนรวมอยู่ได้เป็นปึกแผ่น ทั้งครูก็จะนับได้ว่าทำหน้าที่อย่างกล้าหาญ อย่างฉลาด...⁶

ดังนั้น การผลิตครูของสถานศึกษาค้นคว้าการฝึกหัดครูจึงเป็นงานใหญ่ และงานหนัก การที่จะสามารถผลิตครูให้ได้คุณลักษณะตามต้องการนั้น มีองค์ประกอบเกี่ยวข้องของหลายด้าน แก่อย่างใดก็ตาม ถ้าถือว่าอาชีพครูเป็นวิชาชีพชั้นสูง (Professional) เช่นเดียวกับวิชาชีพอื่นๆ

⁵ กอ สวัสดิพานิช, "ข้อถกแถลงประการเกี่ยวกับการฝึกหัดครู", ข้อถกแถลงการฝึกหัดครูจากการสัมมนา. เอกสารนิเทศการศึกษา ฉบับที่ 152, หน่วยศึกษานิเทศกรรมการฝึกหัดครู, (พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2517), หน้า 221.

⁶ สำนักพระราชเลขาธิการ, เรื่องเดิม หน้า . 254 - 255.

แล้ว ผู้จะเป็นครูได้จะต้องผ่านการฝึกตามลักษณะวิชาชีพก่อนเป็นเบื้องต้น เพราะสิ่งสำคัญของการเป็นครู คือความสามารถในการถ่ายทอดความรู้แก่ผู้อื่น อันเป็นทักษะวิชาชีพ ซึ่งจะได้จากการฝึกอบรม⁷ ไม่ใช่เกิดมาเอง ดังที่ เกรียง กীরติกร⁸ กล่าวว่า "ครูโรงเรียนประถมศึกษาจะต้องเป็นครูที่ได้รับการฝึกฝนอบรมมาโดยเฉพาะ ไม่ใช่ใคร ๆ ก็มาเป็นครูได้" ฉะนั้นส่วนสำคัญยิ่งของการศึกษาวิชาชีพครูอยู่ที่การฝึกและปฏิบัติ เพราะการฝึกปฏิบัตินี้เอง จะช่วยให้ผู้จะเป็นครูเรียนรู้ว่าอาชีพครู เป็นอาชีพที่ต้องใช้เทคนิคและกลวิธีขั้นสูง ความสำคัญยิ่งของการดำเนินวิชาชีพครู จึงอยู่ที่การสามารถนำไปสู่การปฏิบัติจริง ดังที่ วิจิตร ศรีสอาน⁹ ไก่กล่าวถึงความสัมพันธ์สอดคล้องระหว่างทฤษฎีกับการปฏิบัติว่า "การสอนเป็น Practicing Profession เมื่อเรียนรู้ทฤษฎีแล้วจะต้องนำไปปฏิบัติให้ได้ เพราะเวลาเราประเมินว่าครูสอนได้ดีหรือไม่ เป็นครูก็หรือไม่นั้น เราไม่ได้ประเมินว่า เขารู้ทฤษฎีมากน้อยแค่ไหน แต่เราประเมินว่าเขาสอนแล้วเด็กเรียนรู้มากน้อยแค่ไหน"

ในสรุปรายงานการวิจัยเกี่ยวกับการติดตามผลการปฏิบัติงานของผู้สำเร็จ ป.กศ.¹⁰ กลุ่มประชากรในการวิจัยทั้ง 2 กลุ่ม คือ ครูใหญ่ และครูผู้สำเร็จการศึกษาวิชาครูในระดับดังกล่าว

⁷สุภรณ์ ศรีพหล, "การผลิตครูชั้นอาชีพ", วารสารสภาการศึกษาแห่งชาติ ปีที่ 7, ฉบับที่ 2, (กันยายน 2515), หน้า 11.

⁸เกรียง กীরติกร, "ความคิดเห็นเกี่ยวกับการผลิตครู", ขัณฑ์การฝึกหัดครู จากการสัมมนา สอ. เรื่องเดิม หน้า 227.

⁹วิจิตร ศรีสอาน, "ปัญหาของหลักสูตรฝึกหัดครู", เอกสารสัมมนาอาจารย์ ทางวิชาการ วิทยาลัยครูเพชรบุรี มีนาคม 2516 (ไม่ปรากฏสถานที่พิมพ์), หน้า 68.

¹⁰วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช, "สรุปรายงานการวิจัยเกี่ยวกับการติดตามผลการปฏิบัติงานของผู้สำเร็จ ป.กศ. ตั้งแต่ปีการศึกษา 2509 - 2511 ในโรงเรียนประถมศึกษา ภาคการศึกษา 5, 6, 7, 8, 9, 10 และ 11", เอกสารการสัมมนาอาจารย์พิเศษใน โครงการฝึกหัดครูชนบทของสถานศึกษาฝึกหัดครู กรมการฝึกหัดครู ที่วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช ระหว่างวันที่ 10 -16 กันยายน 2516, (พิมพ์โรเนียว), หน้า 61.

ต่างมีความคิดเห็นตรงกันว่า สถานศึกษาฝึกหัดครูควรฝึกอบรมให้ผู้สำเร็จป.กศ. มีความสามารถในการนำวิธีสอนที่เป็นทฤษฎีมาใช้ในการสอนจริง และฝึกให้มีความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ ตลอดจนได้ใช้ข้อเสนอแนะให้เริมเวลาในการฝึกสอนด้วย ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากการวิจัยนี้ แสดงให้เห็นว่า ทั้งผู้ใช้ครูและครูผู้เป็นผลผลิตจากสถานศึกษาฝึกหัดครูต่างตระหนักถึงความสำคัญและคุณค่าของการฝึกสอนเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้นการจัดการศึกษาค้นการฝึกหัดครู จึงมีลักษณะเฉพาะของวิชาชีพที่ขาดไม่ได้ คือ การจัดให้มีการฝึกสอน อันถือเป็นการปฏิบัติการทางวิชาชีพโดยตรง เป็นการนำหลักการ ทฤษฎี และวิธีการสอนต่าง ๆ ไปทดลองปฏิบัติ เป็นการให้ประสบการณ์โดยตรงในการทำงานการสอน ตลอดจนการปฏิบัติงานด้านที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียน จัดเป็นการศึกษากฎปฏิบัติซึ่งมีความสำคัญ 2 นัย คือเป็นโอกาสที่จะได้ตรวจสอบความรู้ความสามารถของตนได้ผ่านการศึกษานอกทฤษฎีมา ว่าพร้อมจะนำไปสู่การปฏิบัติจริงในการประกอบวิชาชีพหรือไม่ แต่ไหน เขียงไร และขณะเดียวกันก็เป็นการให้โอกาสเตรียมตัวให้พร้อมก่อนออกไปสู่การปฏิบัติในอาชีพจริงต่อไป ดังที่ ไมเคิลลิส กับ กริม¹¹ ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการฝึกสอนที่ว่า

... การฝึกสอนจะช่วยให้ นักศึกษาฝึกหัดครูได้เรียนรู้ถึงหน้าที่ของครู สภาพห้องเรียน ตลอดจนปัญหาต่าง ๆ ในโรงเรียนเป็นการสะสมประสบการณ์ที่เปรียบเหมือนการสะสมเงินไว้ในธนาคาร เพื่อจะได้นำไปใช้ได้อย่างดีเมื่อออกไปประกอบอาชีพจริง...

¹¹ John Udell Michaelies and Paul R. Grim, The Student Teacher in the Elementary School (New York : Prentice Hall, Inc., 1953), p.1.

ขณะเดียวกัน เบื้อง กุมุท¹² ได้ระบุนถึงความสำคัญของการฝึกสอนว่า "การฝึกสอนเป็นการนำความรู้จากสถาบันมาทดลองปฏิบัติ ทำให้ได้ประสบการณ์การเป็นครู อย่างที่จะหาไม่ได้ด้วยวิธีอื่น" เช่นเดียวกับที่ ทองเวียน อมรัชกุล¹³ ได้กล่าวว่า "การฝึกสอนเป็นอาวุธลับสำคัญที่สามารถฝึกฝนความเป็นครูได้ถึงขนาด เป็นหัวใจของวิศวกร ในการสร้างความเป็นครูในอุดมคติ" นอกจากนี้ ไมเคิลลิส และ ดูเมส¹⁴ ได้แสดงถึง บทบาทและความสำคัญของการฝึกสอนต่อวิชาชีพครูว่า "หน้าที่เบื้องต้นของการฝึกสอนคือส่งเสริมให้นักศึกษาฝึกสอนพัฒนาระดับความสามารถในการสอนให้สูงขึ้น ทั้งก่อให้เกิดความเข้าใจแก่ตนเองอย่างถ่องแท้ว่า ครูก็นั่นจริง ๆ แล้วทำอะไรบ้างในการทำงานร่วมกับนักเรียน"

จากที่กล่าวมานี้จะเห็นว่า การฝึกสอนมีความสำคัญและให้จุดประโยชน์แก่นักศึกษาฝึกหัดครูอย่างยิ่ง แต่นอกเหนือจากประโยชน์ที่ได้แก่นักศึกษาฝึกหัดครูแล้ว การฝึกสอนยังเป็น เครื่องสะท้อนถึงประสิทธิภาพของการจัดโครงการฝึกสอนด้วย อินโลว์¹⁵ กล่าวว่า "การฝึกสอนเป็นเครื่องวัดคุณภาพของโครงการฝึกสอน ซึ่งจะทำให้สถาบันฝึกหัดครูซุ่มบพร่องเพื่อจะ ได้ปรับปรุงการจัดการฝึกสอนให้ดีขึ้น" และจากสภาพของโครงการฝึกสอนนี้เอง จะส่งผล

¹² เบื้อง กุมุท, "ครูนั้นไว้ได้เป็นโดยบังเอิญ", นิตยสารฝึกสอนวิทยาลัยวิชาการ ศึกษาบางแสน ปีการศึกษา 2505 (ไม่ปรากฏแหล่งพิมพ์, 2505), หน้า 55 - 56.

¹³ ทองเวียน อมรัชกุล, เอกสารประกอบการสัมมนาการฝึกสอนวิทยาลัยวิชาการ ศึกษาพิษณุโลก ปีการศึกษา 2514 (ไม่ปรากฏสถานที่พิมพ์, 2514), หน้า 38 - 40.

¹⁴ John Udell Michaelis and Enoch Dumas, The Student Teacher in the Elementary School (Englewood Cliffs, New Jersey : Prentice-Hall, Inc., 1960), p. 2.

¹⁵ Gail M. Inlow, Maturity in High School Teaching (Englewood Cliffs, New Jersey : Prentice Hall, Inc., 1963), p. 400.

สะท้อนให้เห็นถึงประสิทธิภาพของการจัดการศึกษาก่อนการฝึกหัดครูอีกต่อหนึ่งด้วย การฝึกสอน จึงเป็นกิจกรรมหลักของการฝึกหัดครูที่ทำหน้าที่เหมือนกระจกเงาสท้อนถึงประสิทธิภาพของการจัดการศึกษาฝึกหัดครู ดังที่ อารี สันทรวี¹⁶ ได้กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า "การฝึกหัดของนักเรียนฝึกหัดครู จะสะท้อนให้เห็นถึงผลของการสอนของครูอาจารย์ในสถาบันฝึกหัดครูว่า ควรจะปรับปรุงแก้ไข การสอนวิชาของตนอย่างไร"

ฉะนั้นจะเห็นว่า การฝึกสอนมีบทบาทสำคัญและเป็นกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ครอบคลุม กว้างขวาง กล่าวคือ นอกจากมีผลต่อนักศึกษาฝึกหัดครูโดยตรงแล้ว ยังเป็นผลเพื่อการจัดและ ดำเนินโครงการฝึกสอน ตลอดจนเป็นแนวทางในการจัดการศึกษาฝึกหัดครูด้วย จึงนับเป็น ประสิทธิภาพที่ทรงคุณค่าวิชาชีพอย่างยิ่ง สาโรช บัวศรี จึงกล่าวว่า "อาชีพครูจะเป็น Profession ขึ้นมาได้ก็เมื่อตอนที่มีการฝึกสอน การฝึกสอนเป็นเรื่องที่สำคัญเหลือเกิน เป็นเรื่องสำคัญยิ่งส่วนหนึ่งของการฝึกหัดครู" ทั้งนี้อาจกล่าวได้ว่า การฝึกสอนเป็นกระบวนการ ที่สำคัญยิ่ง เป็นหัวใจของการฝึกหัดครู เป็นองค์ประกอบหลักที่ทำให้วิชาชีพครูเป็นวิชาชีพ ชั้นสูง

จากความสำคัญของการฝึกสอนตามที่กล่าวมานี้ การฝึกสอนจึงจัดเป็นรายวิชาบังคับ วิชาหนึ่งในหลักสูตรฝึกหัดครูทุกระดับ แต่เป็นรายวิชาที่มีลักษณะการเรียนแตกต่างจากราย วิชาอื่น ๆ กล่าวคือ เป็นวิชาที่ต้องอาศัยการปฏิบัติงานร่วมกันของบุคคลหลายฝ่ายหลายระดับ เพราะการดำเนินงานเกี่ยวกับการฝึกสอนจะต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างบุคคลผู้เกี่ยวข้อง หลายฝ่าย คือ ตั้งแต่หัวหน้าโครงการฝึกสอน อาจารย์นิเทศก์ อาจารย์ในสถาบันฝึกหัดครู ใหญ่ ครูพี่เลี้ยง ครูในโรงเรียนฝึกสอน ตลอดจนนักศึกษาฝึกสอนเอง แต่ทั้งนี้การฝึกสอนจะมี ความหมายและทรงคุณค่าได้แท้จริงต่อเมื่อ เป็นกิจกรรมที่สามารถสนองจุดมุ่งหมายของการเตรียม

¹⁶ อารี สันทรวี, "โครงการปรับปรุงการฝึกหัดครูและบริการการศึกษา", เรื่องนำรัฐของกรมการฝึกหัดครู (พระชนก : โรงพิมพ์กุสุมา, 2513), หน้า 110.



คนให้เป็นครูดีได้อย่างแท้จริง กล่าวได้ว่าจุดมุ่งหมายสำคัญของการฝึกสอนก็คือ สร้างคนให้เป็นครู โดยนำผู้เรียนภาคทฤษฎีไปแล้วมาฝึกหัด เป็นการพัฒนาความสามารถของนักศึกษาฝึกสอนในการที่จะนำเอาทฤษฎี ความรู้ต่าง ๆ ที่เรียนมา มาสู่การปฏิบัติในสถานการณ์ที่เป็นจริง ทั้งในด้านการแสดงออกเป็นกิจกรรม หรือในด้านเจตคติ ความสำนึก ตลอดจนบุคลิกของการเป็นครู การฝึกสอนจึงจัดเป็นกิจกรรมที่มีลักษณะเป็นอุคมกถิที่จะให้โอกาสแก่นักศึกษาฝึกสอนในการพัฒนา วิเคราะห์ และปรับปรุงตนเอง ทั้งในฐานะที่เป็นครูและที่เป็นนักศึกษา เป็นโอกาสที่จะส่งเสริมให้นักศึกษาค้นพบจุดอ่อน จุดเด่นในการเป็นครูของตน¹⁷ แต่เนื่องจากการฝึกสอนเป็นกระบวนการที่มีองค์ประกอบเกี่ยวข้องกับอยู่หลายด้าน การฝึกสอนจะบรรลุผลสำเร็จตามจุดมุ่งหมายดังกล่าวมาแล้วเพียงไร จึงขึ้นอยู่กับองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องเหล่านั้น ตัวนักศึกษาฝึกสอนเป็นองค์ประกอบสำคัญอันดับแรกในการที่จะผลิตให้บรรลุตามจุดมุ่งหมายของการฝึกสอน ทั้งนี้เนื่องจากนักศึกษาฝึกสอนยังเป็นผู้ขาดประสบการณ์ เป็นผู้อยู่ในระยะการฝึกฝน จึงจำเป็นต้องอาศัยการนิเทศจากผู้มีประสบการณ์มาก่อน เพราะโดยทั่วไปแล้วการนิเทศเป็นสิ่งจำเป็นและมีความสำคัญมากในการปรับปรุงการศึกษา เป็นเครื่องมือที่นำไปสู่การปรับปรุงการเรียนการสอนโดยตรง ทั้งนี้แม้ผู้สำเร็จการศึกษาออกไปประกอบอาชีพครูจริงแล้ว ก็ยังต้องอาศัยการนิเทศจากศึกษานิเทศก์ในการปรับปรุงงานในหน้าที่อยู่เป็นประจำ สำหรับนักศึกษาฝึกสอน การนิเทศจะเป็นเครื่องชี้แนะแนวปฏิบัติของตนตลอดระหว่างฝึกสอน จะช่วยให้นักศึกษาฝึกสอนสามารถปรับปรุงการปฏิบัติของตนอย่างมีหลักมีเกณฑ์ มีแนวทาง และเป็นระบบระเบียบ ถือได้ว่าเป็นการจัดประสบการณ์ให้นักศึกษาฝึกสอนได้มีความเข้าใจเกี่ยวกับงานสอนมากขึ้นที่ละน้อย ๆ ตามลำดับ¹⁸

¹⁷ Harold P. Adams and Frank G. Dickey, Basic Principles of Student Teachers (New York : American Book Company, 1956), p.6.

¹⁸ สาระ บุญสวัสดิ์, "หน้าที่และบทบาทของการฝึกหัดครู", จันทร์เกษม ฉบับที่ 62, (มกราคม - กุมภาพันธ์, 2508), หน้า 56.

เป็นเครื่องช่วยให้การดำเนินการฝึกสอนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นทางนำไปสู่การบรรลุผลสำเร็จตามเป้าประสงค์ของการฝึกสอนที่กล่าวมาแล้ว การนิเทศการฝึกสอนจึงเป็นสิ่งจำเป็น และมีความสำคัญต่อการฝึกสอนอย่างยิ่ง อาจกล่าวได้ว่า เมื่อการฝึกสอนเป็นหัวใจของการฝึกหัดครูแล้ว การนิเทศก็เป็นหัวใจของการฝึกสอนด้วย ดังนั้นประสิทธิภาพของการจัดการนิเทศการฝึกสอนจึงเป็นสิ่งที่สำคัญยิ่งตามมาด้วย ทั้งนี้ย่อมขึ้นอยู่กับทักษะและความสามารถของผู้ทำการนิเทศเป็นเบื้องต้น ซึ่งได้แก่ ครูใหญ่ ครูพี่เลี้ยง จากฝ่ายโรงเรียนฝึกสอน และอาจารย์นิเทศก์จากฝ่ายสถาบันฝึกหัดครู ความสำเร็จตามเป้าประสงค์ของการนิเทศขึ้นอยู่กับปฏิบัติงานของบุคคลเหล่านี้ สองสี ชูติวงศ์¹⁹ ได้กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า

... ผู้นิเทศจะต้องวางรายละเอียดในการดำเนินงานอย่างถี่ถ้วนว่าจะดำเนินการอย่างไร ทั้งจะต้องคำนึงถึงหลักการเสมอว่า จะต้องหาทางให้นักศึกษาคูครูทุกคนเห็นขอบพร้อมของตนด้วยตนเอง และที่สำคัญคือ การนิเทศจะต้องไม่ใช่กิจกรรมที่มีขอบเขตแค่นี้เพียงจะวัดผลให้คะแนนฝึกสอนเท่านั้น แต่ต้องเป็นโครงการที่สามารถติดตามผลการเปลี่ยนแปลงทางจิตใจของนักศึกษาฝึกสอน และความก้าวหน้าทางการปฏิบัติของนักศึกษาเป็นระยะด้วย....

จากที่กล่าวมานี้จึงเห็นได้ว่า การนิเทศการฝึกสอนเป็นงานหนักของผู้ทำหน้าที่นิเทศ การจะให้บรรลุถึงการปฏิบัติตามลักษณะที่กล่าวมานี้ ย่อมต้องอาศัยการส่งเสริมจากปัจจัยหลายด้าน ผู้นิเทศเองเป็นปัจจัยสำคัญอันดับแรก โดยเฉพาะอาจารย์นิเทศก์จากสถานศึกษาฝึกหัดครูเป็นตัวจักรสำคัญที่จะช่วยให้ระบบการดำเนินงานการสอนของนักศึกษาฝึกหัดครู

¹⁹สองสี ชูติวงศ์, และ สวัสดิ์ สุคนธ์วังมี, "การนิเทศการฝึกสอน", วิทยาจารย์ ปีที่ 6, ฉบับที่ 17, (กันยายน 2505), หน้า 551.

มีคุณค่ายิ่งขึ้น เพราะบุคลิกลักษณะ ความสามารถส่วนตัว และบทบาทในการปฏิบัติการณ์เทศของ บุคคลกลุ่มนี้ มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพของการนิเทศอย่างมาก นอกจากสมรรถภาพของอาจารย์ นิเทศแล้ว ก็ยังมีองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ อีก เช่น การจัดและดำเนินงานของโครงการ การฝึกสอน ระบบการบริหารภายในของสถาบันฝึกหัดครู หรือโรงเรียนฝึกสอน ตลอดจนสภาพแวดล้อมและสภาพการณ์อื่น ๆ สิ่งเหล่านี้ล้วนมีผลกระทบต่องานด้านการนิเทศการฝึกสอนทั้งสิ้น และเป็นธรรมชาติ เมื่อมีองค์ประกอบเกี่ยวข้องมาก การดำเนินงานของกิจกรรมนั้นก็ย่อมประสบปัญหาต่าง ๆ มากขึ้นตามไปด้วย ปัจจุบันเป็นที่ประจักษ์ว่า การนิเทศการฝึกสอนของสถาบันฝึกหัดครูต่าง ๆ ประสบปัญหาต่าง ๆ หลายด้าน ทั้งนี้ได้มีผู้ทำการวิจัยศึกษาเกี่ยวกับสภาพปัญหาด้านต่าง ๆ ของการนิเทศการฝึกสอนไว้อย่างกว้างขวาง ซึ่งการได้รู้ถึงสภาพปัญหาที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน เช่นนี้ จะมีความหมายและเป็นประโยชน์ต่อเมื่อได้มีการพยายามคิดหาทางแก้ไขสภาพที่เป็นปัญหาเหล่านั้น ในการนี้ผู้ที่ทำหน้าที่หาทางออก แก้ไขปัญหาดังกล่าวได้ดีที่สุด ก็ ผู้มีบทบาททำหน้าที่นี้เทศโดยตรง โดยเฉพาะจากฝ่ายสถาบันฝึกหัดครู บุคคลกลุ่มนี้จะเป็นผู้ให้คำตอบได้ว่า เพื่อให้เป็นแนวทางในการปรับปรุงจากสภาพที่เป็นอยู่ปัจจุบัน เขาคิดว่าการจัดดำเนินการฝึกสอนก็คือ การนิเทศการสอนก็คือ ตลอดจนคุณลักษณะและบทบาทของผู้นิเทศ ควรอยู่ในสภาพอย่างไร จึงจะเอื้อและส่งเสริมประสิทธิภาพของการจัดและดำเนินการนิเทศการฝึกสอน เขามีความคาดหวังหรือพึงประสงค์สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ในลักษณะใด ดังนั้นจึงน่าจะได้มีการศึกษาแนวความคิดเห็นของบุคคลเหล่านี้ว่า มีความคาดหวัง หรือปรารถนาสภาพของสิ่งต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้วอย่างไรบ้าง โดยเฉพาะเกี่ยวกับคุณลักษณะและบทบาทของอาจารย์นิเทศ ทั้งนี้เพื่อจะได้เป็นแนวทางสำหรับแก้ไขสภาพที่เป็นปัญหาอยู่ในปัจจุบันได้ถูกต้องตรงประเด็น และตรงเป้าหมาย เพื่อส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพและผลสัมฤทธิ์ของการนิเทศการฝึกสอนอย่างแท้จริง เพราะเป็นการศึกษาหาคำตอบจากบุคคลผู้เป็นเจ้าของเรื่องเองโดยตรง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาหน้าที่และความรับผิดชอบของอาจารย์นิเทศก์ในวิทยาลัยครู
2. เพื่อศึกษาโครงสร้างและการจัดดำเนินการนิเทศการฝึกสอนในวิทยาลัยครู
3. เพื่อศึกษาองค์ประกอบที่ส่งเสริมการนิเทศการฝึกสอนในวิทยาลัยครู

ขอบเขตของการวิจัย

ก. ประชากรในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ครอบคลุมวิทยาลัยครูในส่วนกลาง รวม 7 แห่ง คือ

- วิทยาลัยครูจันทรเกษม
- วิทยาลัยครูชนบุรี
- วิทยาลัยครูบ้านสมเด็จเจ้าพระยา
- วิทยาลัยครูพระนคร
- วิทยาลัยครูเพชรบุรีวิทยาลงกรณ์
- วิทยาลัยครูสวนกุหลาบ
- วิทยาลัยครูสวนสุนันทา

ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่

1. บุคคลผู้อยู่ในตำแหน่งผู้บริหารของวิทยาลัยครูทั้ง 7 แห่ง ในระดับต่าง ๆ ดังนี้
 - อธิการ หรือ ผู้อำนวยการ
 - รองอธิการ หรือ รองผู้อำนวยการ
 - หัวหน้าคณะวิชา
 - หัวหน้าภาควิชา
 - หัวหน้าแผนกฝึกสอน

2. อาจารย์นิเทศก์ที่กำลังปฏิบัติกรณิเทศอยู่ในภาคการฝึกสอนที่ 3 ปีการศึกษา 2519

3. นักศึกษาระดับ ป.กศ. และ ป.กศ.สูง ที่ผ่านการฝึกสอนในภาคการฝึกสอนที่ 2 ปีการศึกษา 2519 โดยสุ่มร้อยละ 10 จากจำนวนทั้งหมดของแต่ละวิทยาลัย ด้วยวิธีแบ่งพวก (Stratified random samplings)

ข. สาระสำคัญของการวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาความเห็นในเชิงคาดหวังเกี่ยวกับเรื่องต่อไปนี้

1. คุณลักษณะของอาจารย์นิเทศก์
2. บทบาทภาระหน้าที่ในความรับผิดชอบของอาจารย์นิเทศก์ในการปฏิบัติกรณิเทศ
3. โครงสร้างและการจัดดำเนินการนิเทศการฝึกสอน
4. องค์ประกอบที่ส่งเสริมการนิเทศการฝึกสอน

ข้อตกลงเบื้องต้น

ในการวิจัยครั้งนี้มีข้อตกลงเบื้องต้นดังต่อไปนี้

1. คำตอบในแบบสอบถามของประชากรทั้ง 3 กลุ่ม เป็นคำตอบที่ตอบด้วยความคิดที่เป็นของตนเองอย่างแท้จริง และตอบด้วยความจริงใจ
2. ความแตกต่างในสถานภาพส่วนตัวของประชากรในแต่ละกลุ่ม ไม่มีผลต่อความแตกต่างในความคิดเห็นของประชากรในกลุ่มนั้น
3. การสังกัดในวิทยาลัยครูต่างกัน ไม่มีผลต่อความแตกต่างในความคิดเห็นของประชากรในการวิจัยทั้ง 3 กลุ่ม
4. คำตอบในแบบสอบถามของประชากรทุกกลุ่ม เป็นความคิดเห็นในเชิงคาดหวังที่ใช้ได้ในระยะยาว สามารถนำผลที่ได้จากการวิจัยเป็นแนวในการจัดดำเนินการฝึกสอนในระยะต่อไป

ประโยชน์ที่ได้จากการวิจัย

ผลการวิจัยครั้งนี้ คาดว่าจะเป็นประโยชน์ดังนี้

1. ได้รู้ถึงคุณลักษณะและบทบาทภาระหน้าที่ที่พึงประสงค์ของผู้ที่ทำหน้าที่เป็นอาจารย์นิเทศก์
2. เป็นแนวทางแก่วิทยาลัยครูในการคัดเลือกและจัดเตรียมบุคคลเป็นอาจารย์นิเทศก์
3. ช่วยให้ผู้คนที่ทำหน้าที่เป็นอาจารย์นิเทศก์ได้เข้าใจและตระหนักถึงบทบาทภาระหน้าที่ในความรับผิดชอบของตน
4. ช่วยให้การปฏิบัติงานประกอบสำคัญที่จะช่วยส่งเสริมให้การนิเทศการฝึกสอนได้ผลดี
5. เป็นแนวทางสำหรับวิทยาลัยครูในการปรับปรุงโครงสร้างและการจัดดำเนินงานของโครงการฝึกสอน ตลอดจนการนิเทศการฝึกสอนให้มีประสิทธิภาพ
6. เป็นแนวทางสำหรับผู้จัดการศึกษาฝึกหัดครูในการปรับปรุงการฝึกหัดครูให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ความหมายของคำบางคำที่ใช้ในการวิจัย

1. วิทยาลัยครู หมายถึง วิทยาลัยครูในสังกัดของกรมการฝึกหัดครู กระทรวงศึกษาธิการ
2. ผู้บริหาร หมายถึง บุคลากรในวิทยาลัยครู ซึ่งมีบทบาทในการบริหารระดับต่างๆ
3. อาจารย์นิเทศก์ หมายถึง อาจารย์ในวิทยาลัยครู ผู้ได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติ การนิเทศ นักศึกษาฝึกสอนตามวาระที่ได้รับมอบหมายแต่ละครั้ง
4. นักศึกษาฝึกสอน หมายถึง นักศึกษาระดับ ป.กศ. และ ป.กศ.สูง ที่ออกไป ปฏิบัติการฝึกสอนในโรงเรียนฝึกสอนที่วิทยาลัยส่งไป
5. หน่วยฝึกสอน หมายถึง โรงเรียนที่วิทยาลัยส่งนักศึกษาออกไปทำการฝึกสอน ตามระยะเวลาที่กำหนด

6. แผนกฝึกสอน หมายถึง ส่วนงานภายในวิทยาลัยครู ซึ่งทำหน้าที่รับผิดชอบในการจัดและดำเนินงานเกี่ยวกับการฝึกสอนทั้งหมด
7. การนิเทศการฝึกสอน หมายถึง การปฏิบัติการในการให้คำแนะนำช่วยเหลือเป็นที่ปรึกษา ให้ข้อ เสนอแนะแก่นักศึกษาขณะทำการฝึกสอน
8. บทบาทอาจารย์นิเทศก์ หมายถึง หน้าที่และความรับผิดชอบของอาจารย์นิเทศก์ในความคาดหวังของกลุ่มประชากรในการวิจัย
9. อาจารย์นิเทศก์เต็มเวลา หมายถึง อาจารย์นิเทศก์ที่ทำหน้าที่นิเทศก์นักศึกษาฝึกสอนเพียงอย่างเดียวตลอดระยะเวลาที่ได้รับมอบหมายเป็นอาจารย์นิเทศก์
10. อาจารย์นิเทศก์บางเวลา หมายถึง อาจารย์นิเทศก์ที่ทำหน้าที่นิเทศก์นักศึกษาฝึกสอนควบคู่กับรับหน้าที่สอนในวิทยาลัยตามตารางที่กำหนดประจำภาคนี้ ๆ

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยเริ่มดำเนินการโดยศึกษาค้นคว้าเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนสัมภาษณ์ผู้รู้และมีประสบการณ์การนิเทศ มาเป็นแนวคิดในการร่างแบบสอบถาม ได้แบบสอบถามเป็นแบบเลือกตอบ (check-list) และแบบมาตราส่วนประมาณค่า (rating scale) โดยผ่านการปรึกษาและตรวจแก้ไขจากอาจารย์ที่ปรึกษาอย่างใกล้ชิด แล้วนำแบบสอบถามที่เสร็จเรียบร้อยแล้วไปทดลองใช้ (try out) กับกลุ่มประชากรในการวิจัยทั้ง 3 กลุ่มคือ ผู้บริหาร อาจารย์นิเทศก์ และนักศึกษา รวมจำนวน 40 คน โดยให้ผู้ตอบเขียนข้อคิดต่อแบบสอบถามประกอบการตอบคำถามด้วย แล้วผู้วิจัยนำแบบสอบถามมาปรับปรุงแก้ไขโดยผ่านอาจารย์ที่ปรึกษา กักตุนได้แบบสอบถามจริง จำนวน 80 ข้อ แล้วผู้วิจัยนำส่งและรับคืนแบบสอบถามกับประชากรในการวิจัยทั้ง 3 กลุ่มในวิทยาลัยครูทั้ง 7 แห่งด้วยตนเอง เมื่อได้แบบสอบถามคืนมาแล้ว ได้เข้ามาแจกแจง (tally) หาความถี่ และทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยระเบียบวิธีสถิติ หาการ้อยละ ค่าเฉลี่ยตัวกลาง (Mean)

ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และเปรียบเทียบความ
 แตกต่างในความคิดเห็นด้วยค่าอัตราส่วนวิกฤติ (z-test) แล้วนำผลการวิเคราะห์
 ข้อมูลมาตีความ เสนอผลการค้นคว้าวิจัย เป็นรูปตารางประกอบอธิบายความ แล้วสรุปเป็น
 ผลการวิจัย และให้ข้อเสนอแนะ

003420

ลำดับชั้นการ เสนอข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ ได้เสนอข้อมูลตามลำดับชั้นดังนี้

บทที่ 1 เสนอความเป็นมาของปัญหา วัตถุประสงค์การวิจัย ประโยชน์ที่จะได้
 จากการวิจัย ขอบเขตการวิจัย และคำนิยามที่ใช้ในการวิจัย

บทที่ 2 กล่าวถึงผลงานข้อเขียนและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งแยกกล่าวเป็น 2
 ประเด็นคือ โครงสร้างและการจัดดำเนินการฝึกสอน กับบทบาทหน้าที่และคุณลักษณะของ
 อาจารย์นิเทศก์

บทที่ 3 กล่าวถึง วิธีดำเนินการวิจัย ซึ่งประกอบด้วยรายละเอียดในเรื่องกลุ่ม
 ตัวอย่างประชากรที่ใช้ในการวิจัย การสร้างและทดลองเครื่องมือ ลักษณะและเนื้อหาของ
 เครื่องมือ การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์และการเสนอข้อมูล ตลอดจนวิธีการ
 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

บทที่ 4 กล่าวถึงผลการวิเคราะห์ข้อมูล

บทที่ 5 เสนอผลสรุปของการวิจัย การอภิปรายผลของการวิจัย และการให้ข้อ
 เสนอแนะ

ส่วนรายละเอียดของแบบสอบถาม เสนอในภาคผนวก